
MÜLTECİ VE SIĞINMACILARIN GİRİŞİM KAPASİTELERİNİN ARTIRILMASINDA EĞİTİMİN ROLÜ VE ÖNEMİ

Ali KIRAÇ

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, Kahramanmaraş, Türkiye
ORCID: 0000-0002-4244-115X

Döndü UYANIK

Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi, Kahramanmaraş, Türkiye
ORCID: 0000-0002-3585-0844

Emine İKİKAT TÜMER

Prof. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarımsal Yayım Araştırma
ve Uygulama Merkezi, Kahramanmaraş, Türkiye
ORCID: 0000-0001-6336-3026

Emre ARICI

Kahramanmaraş İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Kahramanmaraş, Türkiye
ORCID: 0000-0002-1566-469X

Kürşat ÇİFTÇİ

Kahramanmaraş İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Kahramanmaraş, Türkiye
ORCID: 0000-0001-5640-2349

Zeki YILDIRIM

Kahramanmaraş İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Kahramanmaraş, Türkiye
ORCID: 0000-0003-1181-3210

Achilleas KOSTOULAS

Developmental Centre of Thessaly, Trikala, Greece
ORCID: 0000-0002-5937-9604

Gülşah AKSOY

Developmental Centre of Thessaly, Trikala, Greece
ORCID: 0000-0003-1842-2714

Alice SCALIA

International Centre for the Promotion of Education and Development,
Palermo, Italy
ORCID: 0000-0002-7780-239X

Ingrid WILHELMESEN

FONIX, Sandefjord, Norveç
ORCID: 0000-0001-9191-9458

Peter PRASCHINGER
MGLvideo, Vienna, Austria
ORCID: 0000-0002-7355-3461

Öz

Bu çalışmada mülteci ve sığınmacıların girişim kapasitelerinin artırılmasında eğitimin rolü ve önemini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaçla Türkiye, Norveç, Yunanistan, İtalya ve Avusturya ülkelerinde toplam 286 mülteci ve sığınmacı ile anket yapılmıştır. Mülteci ve sığınmacıların %21.0'inin bir iş kurma, iş bulma çabası veya girişimleri başarı ile sonuçlanmıştır. Katılımcıların eğitim seviyeleri arttıkça iş deneyimleri de artmaktadır. Lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim alanların %85.0'inin iş deneyimi bulunduğu tespit edilmiştir. Mülteci ve sığınmacıların girişimcilik kapasitelerinin artırılması için; iş kurarken ihtiyaç duyulan finansman kaynakları, bu kaynaklara ulaşım yolları, girişimcilikte yasal düzenlemeler, girişimcilikte destek sağlayan kuruluşlar ve işletmenin sürdürülebilirliği konularında yüz yüze ve çevrimiçi eğitimler düzenlenebilir.

Anahtar kelimeler: Girişimcilik, Eğitim, Çevrimiçi, Yüz Yüze, Mülteci, Sığınmacı.

THE ROLE AND IMPORTANCE OF EDUCATION IN INCREASE THE ENTREPRENEURIAL CAPACITY OF REFUGEES AND ASYLUM-SEEKERS

Abstract

In this study, it is aimed to determine the role and importance of education in increasing the entrepreneurial capacity of refugees and asylum seekers. For this purpose, a total of 286 refugees and asylum seekers were surveyed in Turkey, Norway, Greece, Italy and Austria. Efforts or attempts of 21.0% of refugees and asylum seekers to start a business, find a job have been successful. As the level of education of the participants' increases, their work experience also increases. It was found that 85.0% of those who received education at the undergraduate and graduate levels had work experience. To increase the entrepreneurial capacity of refugees and asylum seekers; Face-to-face and online trainings can be organized on the financial resources needed when starting a business, the ways to access these resources, legal regulations in entrepreneurship, organizations that provide support in entrepreneurship and the sustainability of the business.

Keywords: Entrepreneurship, Education, Online, Face-To-Face, Refugee, Asylum Seeker.

*Bu çalışma 2019-1-TR01-KA204-077633 nolu Avrupa Birliği projesi ile desteklenmiştir. Çalışma 21. Uluslararası İşletmecilik Kongresi'nde sunulmuştur.

1. GİRİŞ

İnsanlar politik, ekonomik, can güvenliği ya da bireysel tercih gibi nedenlerle göç etmişlerdir. Bu göçler kimi zaman gönüllü, kimi zaman da zorunlu olarak yapılmıştır. Son yıllarda insanlar can güvenliklerini korumak için ülkelerini zorunlu olarak terk etmek ve bir başka ülkeye sığınmak zorunda kalmışlardır.

“Bir ülkeye yasadışı giriş yapmak, bir ülkede yasadışı şekilde kalmak veya yasal yollarla girip yasal süresi içerisinde çıkmamak” (<https://www.goc.gov.tr>) olarak tanımlanan düzensiz göç; kaynak, hedef ve transit ülkeler açısından önemli bir olgudur. Özellikle hedef ve transit ülkelerde düzensiz göç; sağlık, eğitim, barınma, istihdam gibi birçok sorunu beraberinde getirmiştir.

Düzensiz göçün en önemli aktörü olan mülteci ve sığınmacıların bu sorunlarına çözüm bulmak amacıyla dünya genelinde birçok çalışma yapılmıştır. Mülteci ve sığınmacıların yaşadıkları sağlık problemleri ve çözüm önerileri (Önal ve Keklik, 2016:132; Pavli and Maltezou, 2017:1; Masters, 2018:305; Jervelund, 2019:137; Khullar and Chokshi, 2019:2168), sağlık hizmetlerine erişim (Escarce and Kapur, 2006:86; Koçak, 2019:4), kültürel uyum ve dil problemleri (Hollander and Bukowitz, 1990:132; Andreevna, 2016:72; Umukoro et al., 2020:44), eğitim (Matthews, 2008:32; Akdemir Kaplan, 2014:22; Dryden-Peterson, 2016:474; Haene et al., 2018:212; Sheikh et al., 2019:347), mülteci ve sığınmacıların işgücü piyasasına katılımı ve entegrasyonuna (Gericke et al., 2018:47; Newman, 2018:1; Lochmann et al., 2019:266; Arendt, 2022:171) ilişkin bir çok çalışma bulunmaktadır. Bunun yanı sıra mülteci ve sığınmacıların daha kolay iş bulmalarına ya da çalıştıkları işlerde başarılı olmalarına katkı sağlayan mesleki eğitimler ve bunların sonuçlarının (Obschonkae et al., 2018:173; Jorgensen et al., 2021:276) araştırıldığı çalışmalara da literatürde rastlanılmaktadır.

2. ARAŞTIRMANI AMACI VE VERİ SETİ

Mülteci ve sığınmacılar genellikle ev sahibi ülkelerin sosyo-ekonomik yapısını etkilediği için bir yük olarak görülmektedir. Ancak mülteci ve sığınmacılar, göç ettikleri ülkede hayatlarını devam ettirebilmek ve yaşam standartlarını koruyabilmek için kendi eğitim, kültür ve yetenekleri doğrultusunda birçok ekonomik faaliyette bulunmuş ve o ülkenin ekonomisinde itici bir güç olmuştur (Çesteneci, 2012:12), Bunun yanı sıra bu girişimciler hem mülteci ve sığınmacıların göç ettikleri ülkeye entegrasyonunu hızlandırmakta hem de ticari bilgi-birikim, tecrübeleri ve sermaye birikimleri ile göç edilen ülkenin kalkınmasına ivme kazandırmaktadırlar. Mülteci ve sığınmacı girişimciliği, girişimcilik kapasitelerinin tespiti ve geliştirilmesi birçok ekonomide önemli ölçüde belirgin hale gelmiş olsa da, bu konuyu ele alan teorik ve ampirik araştırmalar yeterli düzeyde değildir.

Bu nedenle bu çalışmada mülteci ve sığınmacıların girişim kapasitelerinin artırılmasında eğitimin rolü ve önemini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bunun yanı sıra mülteci ve sığınmacıların sosyo-demografik özellikleri, girişimcilik kapasitelerini artırmada oluşan engelleri belirlemek de hedeflenmiştir.

Araştırmanın popülasyonunu dünyada en fazla mülteci ve sığınmacı bulunduran Türkiye ile Avrupa ülkeleri oluşturmaktadır. Çalışmanın kapsamındaki ülkelerin göçmen çalışmaları yapan kurumlardan alınan bilgilerle gayeli olarak anket sayıları belirlenmiştir. Araştırmanın ana materyalini Türkiye, Norveç, Yunanistan, İtalya, Avusturya ülkelerinden Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi (KMM), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi (KSÜ), Kahramanmaraş İl Millî Eğitim Müdürlüğü (KMEM), Developmental Centre of Thessaly (AKETH), International Centre for the Promotion of Education and Development (CEIPES), Fonix ve BEST Institut fürberufsbezogene Weiterbildung und Personal training GmbH (BEST) kurumları tarafından elde edilen veriler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında Türkiye (163 anket), Norveç (33 anket), Yunanistan (30 anket), İtalya (30 anket) ve Avusturya (30 anket) ülkelerinde toplam 286 mülteci ve sığınmacı ile anket yapılmıştır. Tüm anketlerin %57.0'si Türkiye'de ve %11.5'i Norveç'te yapılmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Ülkelere göre Anket Yapılan Mülteci ve Sığınmacıların Sayısı

	Frekans	%
Yunanistan	30	10.5
Avusturya	30	10.5
İtalya	30	10.5
Norveç	33	11.5
Türkiye	163	57.0
Toplam	286	100.0

Anketlerden elde edilen verilerin değerlendirilmesinde frekans, yüzde dağılım ve çapraz tablolar kullanılmıştır.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE BULGULAR

Ankete katılanların yaşları 18 ile 64 arasında değişmektedir. Mülteci ve sığınmacıların %39.9'u 18-24 yaş, %44.4'ü 25-44 yaş ve %15.7'si 45-64 yaş arasındadır. Mülteci ve sığınmacıların %64.3'ü erkeklerden, %35.7'si ise kadınlardan oluşmaktadır. Ankete katılanların %34.9'u lise, %25.7'si ortaokul, %23.9'u üniversite, %11.3'ü ilkökul ve %4.2'si yüksek lisans mezunudur (Tablo 2). Dünya genelinde göç eden mülteci ve sığınmacıların yaklaşık %42'sini 18 yaş altı çocuklar ve %39'unu 18-44 yaş arası genç grup oluşturmaktadır (dw.com.tr).

Tablo 2. Mülteci ve Sığınmacıların Demografik Özellikleri

		Frekans	%
Yaş	18-24	114	39.9
	25-44	127	44.4
	45-64	45	15.7
	Toplam	286	100
Cinsiyet	Erkek	184	64.3
	Kadın	102	35.7
	Toplam	286	100
Eğitim	İlkokul	32	11.3
	Ortaokul	73	25.7

Lise	99	34.9
Üniversite	68	23.9
Yüksek Lisans	12	4.2
Toplam	284	100.0

Mülteci ve sığınmacıların %22.7'si A1, %20.3'ü A2, %19.6'sı C1, %17.5'i B1, %13.3'ü B2 ve %6.6'sı C2 seviyesinde dil bilmektedirler (Tablo 3), (Bölükbaş, 2016:31). İstanbul'da yaşayan mültecilerin %56.25'inin A2 düzeyinde dil bildiklerini tespit etmiştir. Bireylerin göç ettikleri ülkede karşılaştığı sorunların üstesinden gelebilmesi için, en az B1 düzeyinde dil becerisine sahip olması gerekir. Dolayısıyla mülteci ve sığınmacıların göç ettikleri ülkede hayatlarını devam ettirebilmeleri ve sosyal hayata uyum sağlayabilmeleri için en az B1 düzeyinde dil bilgisine sahip olmaları gerektiği söylenebilir.

Tablo 3. Mülteci ve Sığınmacıların Bulunduğu Ülkenin Dilini Bilme Seviyeleri

	Frekans	%
A1	65	22.7
A2	58	20.3
B1	50	17.5
B2	38	13.3
C1	56	19.6
C2	19	6.6
Toplam	286	100.0

Ankete katılan 33 mülteci ve sığınmacının herhangi bir iş deneyimi bulunmamaktadır. İş deneyimi bulunanlar; hizmet, eğitim, tarım, endüstriyel iş, fiziksel emek gibi birçok sektörde çalışmışlardır. Bunların %31.3'ü hizmet sektöründe, %16.2'si endüstriyel, %12.6'sı fiziksel güç gerektiren işlerde, %9.9' eğitim ve %5.9'u tarım sektöründe çalışmışlardır. Bunların dışında farklı iş dallarında çalışanların oranı ise %24.1 olarak hesaplanmıştır (Tablo 4).

Tablo 4. Mülteci ve Sığınmacıların Deneyimledikleri İş Çeşitleri

	Frekans	%
Hizmet	79	31.3
Eğitim	25	9.9
Tarım	15	5.9
Endüstriyel iş	41	16.2
Fiziksel emek	32	12.6
Diğer	61	24.1
Toplam	253	100.0

Mülteci ve sığınmacıların iş deneyim seviyelerinin iş bulma veya yeni bir iş yeri açmak için yeterli olduğu düşüncesine katılanların oranı %63.5, orta derecede katılanların oranı %21.3 ve katılmayanların oranı ise %15.2 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuca göre mülteci ve sığınmacıların büyük çoğunluğu, daha önceki iş deneyimlerinin iş bulma veya yeni bir iş yeri açmak için yeterli

olduğunu düşünmektedirler (Tablo 5).

Tablo 5. Mülteci ve Sığınmacıların İş Deneyim Seviyelerinin İş Bulma veya Yeni Bir İş Yeri Açmak için Yeterli Olduğuna Katılma Düzeyleri

İş deneyim yeterliliği	Frekans	%
Katılmıyorum	42	15.2
Orta derecede katılıyorum	59	21.3
Katılıyorum	176	63.5
Toplam	277	100.0

Ankete katılanların %50.5'i herhangi bir işte çalışmamaktadırlar. Herhangi bir işte çalışanların %23.0'ü tam zamanlı, %10.6'sı yarı zamanlı, %10.2'si geçici olarak ve %5.7'si sezonluk işlerde çalışmaktadırlar (Tablo 6).

Tablo 6. Mülteci ve Sığınmacıların Çalışma Durumları

	Frekans	%
Tam zamanlı	65	23.0
Yarı zamanlı	30	10.6
Sadece geçici olarak	29	10.2
Sezonluk işçi	16	5.7
Çalışmıyor	143	50.5
Toplam	286	100.0

Ankete katılanların %45.9'unun bir iş kurma, iş bulma çabası veya girişimleri olmamıştır. Diğer mülteci ve sığınmacıların %33.1'inin bir iş kurma, iş bulma çabası veya girişimleri olmuş ancak bazı nedenlerden dolayı başarılı olamamıştır. Mülteci ve sığınmacıların %21.0'inin bir iş kurma, iş bulma çabası veya girişimleri başarı ile sonuçlanmıştır (Tablo 7).

Tablo 7. Mülteci ve Sığınmacıların Bir İş Kurma, İş Bulma Çabası veya Girişimlerinin Durumu

	Frekans	%
Evet, başarılı oldu	60	21.0
Evet ama girişim başarılı olmadı	95	33.1
Hayır	131	45.9
Toplam	285	100.0

Mülteci ve sığınmacıların %37.5'i ev sahibi ülkenin sınırlı sermayesinin olması ve %21.0'i dil ve kültürel engellerin varlığının, girişimciliğe doğru adım atmak veya işini geliştirmesine engel olan faktörler arasında yer aldığını belirtmektedir. Ankete katılanların %14.4'ü bir işletmeyi geliştirme ve yürütme konusunda yeterli bilgi ve deneyime sahip olmadığını, %8.8'i iş kanunları hakkında bilgi eksikliği, %8.1'i yetersiz pazarlama bilgi ve eğitimi, %7.4'ü tavsiye ve eğitim deneyimi eksikliği ve %2.8'i yetersiz ticarileşmenin

girişimciliğe doğru adım atmak veya işini geliştirmesine engel olan faktörler olduğunu belirtmişlerdir (Tablo 8), (Yıldırım ve Yüksekbiçli, 2021:117). yapmış oldukları çalışmada mülteci ve sığınmacıların %40.0'ünün sığınmacı mülkiyeti nedeniyle finansal sermayeye sınırlı erişim sağladıklarını tespit etmişlerdir.

Tablo 8. Mülteci ve Sığınmacıların Girişimciliğe Doğru Adım Atmak veya İşini Geliştirmesine Engel Olan Faktörler

	Frekans	%
Ev sahibi ülkenin sınırlı sermayesi	107	37.5
Tavsiye ve eğitim deneyimi eksikliği	21	7.4
Yetersiz pazarlama bilgi ve eğitimi	23	8.1
Dil ve kültürel engel	60	21.0
İş kanunları hakkında bilgi eksikliği	25	8.8
Bir işletmeyi geliştirme ve yürütme konusunda bilgi ve deneyim eksikliği	41	14.4
Yetersiz ticarileştirme	8	2.8
Toplam	285	100.0

Ankete katılanların %38.8'i kısa ve orta vadede sonuç istemenin (6 ay - 2 yıl) deneyimlerine göre mevcut girişimcilerin işlerini büyütmelemlerini engelleyen en yaygın hata olduğunu belirtmişlerdir. Bu sonuca göre girişimcilerin işlerini büyütebilmeleri için kısa ve orta vadede sonuç beklemek yerine, işlerinde başarılı olabilmek için uzun vadeye ihtiyaç duydukları söylenebilir. Katılımcıların %16.8'i büyüme aşamasında diğer girişimcilerle ve onlardan moral ve parasal olmayan kaynak desteğini ve işbirliğini reddetmeyi, %14.0'ü işin büyümesi için birlikte çalışmaya istekli olmamayı, %10.8'i pasif bir yatırımcı, işine dahil olmadan yalnızca parayla katkıda bulunmalarını istemeyi %5.2'si kendi işine odaklanmak yerine, daima başkalarıyla ilgilenmeyi işlerini büyütmelemlerini engelleyen en yaygın hatalar olarak görmekteyler (Tablo 9).

Tablo 9. Mülteci ve Sığınmacıların İşlerini Büyütmelemlerini Engelleyen En Yaygın Hataların Oranı

	Frekans	%
Kısa ve orta vadede sonuç istemek (6 ay -2 yıl)	111	38.8
İşin büyümesi için birlikte çalışmaya istekli olmamak	40	14.0
Pasif bir yatırımcı, işine dahil olmadan yalnızca parayla katkıda bulunmalarını ister	31	10.8
Büyüme aşamasında diğer girişimcilerle ve onlardan moral ve parasal olmayan kaynak desteğini ve işbirliğini reddetmek	48	16.8
Kendi işine odaklanmak yerine, daima başkalarıyla ilgilenmek	15	5.2
Diğer	41	14.3
Toplam	286	100.0

Katılımcıların %46.5'i kendilerine gelir yaratmak için, %23.8'i bağımsızlık arzusuyla, %15.7'si ana akım işgücü piyasalarında iş fırsatlarının eksikliğini gidermek, %8.8'i yenilikçi bir fikir deneme arzusu ve %5.2'si diğer nedenlerle bir işletme/kendi işini kurmayı istemişlerdir (Tablo 10). Bu sonuçlara göre mülteci ve sığınmacıların yaşam standartlarını yükseltmek, ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamak, daha iyi bir eğitim almak gibi nedenlerle daha fazla gelir elde etmek istedikleri söylenebilir.

Tablo 10. Mülteci ve Sığınmacıların Bir İşletme/Kendi İşini Kurma Nedenlerinin Oranları

	Frekans	%
Gelir yaratmak	133	46.5
Ana akım işgücü piyasalarında iş fırsatlarının eksikliğini gidermek	45	15.7
Bağımsızlık arzusu	68	23.8
Yenilikçi bir fikri deneme arzusu	25	8.8
Diğer	15	5.2
Toplam	286	100.0

Katılımcıların %36.7'si ek finansman kaynaklarına erişimi, %26.2'si işletmedeki büyümeyi artırmak için diğer ortakları/işbirlikçileri çekmek için sahada işbirlikleri/networkler oluşturma, %14.3'ü daha fazla deneyime sahip girişimcilerin mentorluk kaynaklarına erişimi ve %13.6'sı hem olumlu hem de olumsuz örneklerden öğrenmek için yeterli bir ortama erişimi, mülteci ve sığınmacı girişimcilerin başarılı bir şekilde yeni bir iş kurmalarını destekleyen unsurlar olarak belirtmişlerdir (Tablo 11).

Tablo 11. Mülteci ve Sığınmacı Girişimcilerin Başarılı Bir Şekilde Yeni Bir İş Kurmalarını Destekleyen Unsurların Oranı

	Frekans	%
Daha fazla deneyime sahip girişimcilerin mentorluk kaynaklarına erişim	41	14.3
Ek finansman kaynaklarına erişim	105	36.7
İşletmedeki büyümeyi artırmak için diğer ortakları/işbirlikçileri çekmek için sahada işbirlikleri/networkler oluşturma	75	26.2
Hem olumlu hem de olumsuz örneklerden öğrenmek için yeterli bir ortama erişim	39	13.6
Diğer	26	9.0
Toplam	286	100.0

Ankete katılanların %28,8'i yüz yüze, %25,0'i çevrimiçi, %23,9'u mesleki eğitim ve %22,3'ü grup eğitim programının yeni bir iş kurma ve iş bulma konusunda kendileri için faydalı olacağını ifade etmişlerdir (Tablo 12).

Tablo 12. Mülteci ve Sığınmacıların Uygun Eğitim Programı Tercihleri*

	Frekans	%
Çevrimiçi öğrenme	140	25.0
Grup eğitim programı	125	22.3
Mesleki Eğitim	134	23.9

Yüz yüze	161	28.8
Toplam	560	100.0

* Katılımcılar birden fazla tercihte bulunmuşlardır.

Mülteci ve sığınmacı girişimciler bir iş kurarken aracı kuruluşlarla iletişime geçme yollarının bilinmemesi, girişimcilik eksikliği, yerel iş ağlarına erişimde zorluklar, mülteci/sığınmacıların mevcut bilgi ve becerilerini artırmaya yönelik eğitim programlarının eksikliği, ticari düzenlemeler, sigorta gereksinimi gibi yasal engeller ve başlangıç sermayesi ve iş olanakları eksikliğinden oluşan bariyerlerle karşılaştıklarına katılmaktadırlar (Tablo 13). Bu bariyerlerin ortadan kaldırılması veya dezavantajlarının azaltılması ile hedef kitlenin bir iş kurması ve bu işlerinde sürdürülebilirliğin sağlanmasına katkıda bulunmuş olacaktır. Mülteci ve sığınmacıların iş kurarken ihtiyaç duyulan finansman kaynakları nelerdir, bunlara nasıl ulaşılabilir, girişimcilikte yasal düzenlemeler nelerdir gibi sorulara cevap bulmaları ile girişimcilikte başarılı olacaklardır.

Tablo 13. Mülteci ve Sığınmacı Girişimcilerin Bir İş Kurarken Karşılaştıkları Bariyerler

	Ortalama	Std. sapma
İstihdam süreci eksikliği	3.28	1.26
Dil ve kültürel farkındalık eksikliği	3.29	1.38
Yerel iş düzenleyici çerçevelerinin eksikliği	3.33	1.16
Ev sahibi ülkedeki sınırlı sermaye	3.38	1.30
Yerel iş gücü piyasalarını anlama eksikliği	3.42	1.10
Aracı kuruluşların desteğinin olmaması (ticaret acentesi, İş Birlikleri, Ticaret Odası, Devlet ve Özel İstihdam Bürosu gibi)	3.43	1.19
Eğitim programları eksikliği	3.49	1.16
Uzun ve bürokratik süreç	3.50	1.20
Aracı kuruluşlarla iletişim eksikliği	3.51	1.05
Girişimcilik eksikliği	3.51	1.28
Yerel iş ağlarına erişimde zorluklar	3.53	1.17
Sığınmacıların / mültecilerin mevcut bilgi ve becerilerini artırmaya yönelik eğitim programlarının eksikliği	3.60	1.10
Yasal engeller (ticari düzenlemeler, sigorta gereksinimi vb.)	3.70	1.15
Başlangıç sermayesi ve iş olanakları eksikliği	3.84	1.21

Ankete katılan kadınların %49.0'unun herhangi bir iş deneyimi bulunmazken erkeklerde bu oran (%19.6) daha düşüktür. Mülteci ve sığınmacıların eğitim seviyeleri arttıkça iş deneyimleri de artmaktadır. Lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim alanların %85.0'inin iş deneyimi bulunmaktadır (Tablo 14).

Tablo 14. Mülteci ve Sığınmacıların Cinsiyetlerine göre İş Deneyimleri

Cinsiyet	Erkek	İş deneyimi		Toplam
		Evet	Hayır	
		80.4	19.6	100.0

	Kadın	51.0	49.0	100.0
	Toplam	69.9	30.1	100.0
Eğitim	8 yıla kadar	62.9	37.1	100.0
	9-12 yıl	65.7	34.3	100.0
	13 ve daha fazla	85.0	15.0	100.0
	Toplam	70.1	29.9	100.0

Ankete katılanlardan bir iş kurma / iş bulma çabası veya girişimleri başarılı olanların %68.3'ü hala işinde çalışmaya devam etmektedir. Bir iş kurma veya iş bulma çabası veya girişimleri başarılı olmayan mülteci ve sığınmacıların %62.4'ü herhangi bir işte çalışmamaktadır (Tablo 15). Bu sonuca göre mülteci veya sığınmacıların herhangi bir işte çalışabilmeleri bir başka ifadeyle gelir elde edebilmelerinde; girişimcilik eğitimi almaları ve bir iş kurma /iş bulmak için girişimde bulunarak başarılı olmaları büyük önem taşımaktadır.

Tablo 15. Mülteci ve Sığınmacıların Girişim Durumlarına göre Çalışma Durumları

	Çalışma durumu		Toplam
	Çalışıyor	Çalışmıyor	
Evet, başarılı oldu	68.3	31.7	100.0
Hayır	48.8	51.2	100.0
Evet ama girişim başarılı olmadı	37.6	62.4	100.0
Toplam	49.5	50.5	100.0

Bir iş kurma/ iş bulma çabası veya girişimleri başarılı olanların %35.0'i bir işletmeyi geliştirme ve yürütme konusunda bilgi ve deneyim eksikliğinin girişimciliği geliştirmede en büyük engel olduğunu ifade etmişlerdir. Bir iş kurma/iş bulma çabası veya girişimleri başarısız olanların %52.7'si ev sahibi ülkenin sınırlı sermayesinin girişimciliği geliştirmede en büyük engel olduğunu belirtmişlerdir. Bir iş kurma/ iş bulma çabası veya girişimleri başarılı olanların %26.7'si ve başarısız olanların %18.3'ü pazarlama, ticarileşme, iş kanunu hakkında bilgi eksikliğinin girişimciliği geliştirmede önemli bir engel olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 16). Bu sonuç mülteci ve sığınmacıların "bir işletmeyi geliştirme ve yürütme konusunda bilgi ve deneyim eksikliği" ile "pazarlama, ticarileşme, iş kanunu hakkında bilgi eksikliğini gidermek" amacına yönelik verilecek eğitimlerin büyük öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 16. Mülteci ve Sığınmacıların Bir İş Kurma/ İş Bulma Konusundaki Başarı Durumlarına göre Girişimciliği Geliştirmedeki Engellerin Oranı

	Girişimciliği geliştirmedeki engeller				Toplam
	Ev sahibi ülkenin sınırlı sermayesi	Pazarlama, ticarileşme, iş kanunu hakkında bilgi eksikliği	Dil ve kültürel engel	Bir işletmeyi geliştirme ve yürütme konusunda bilgi ve deneyim eksikliği	
Başarılı olma	33.3	26.7	5.0	35.0	100.0
Başarısız olma	52.7	18.3	16.1	12.9	100.0

Ankete katılanlardan bir iş kurma/iş bulma girişiminde bulunup başarılı olmayanlar ile herhangi bir iş kurma/iş bulma girişiminde bulunmayanların

büyük bir çoğunluğu (sırasıyla %65.6, %63.4) mültecilerin iş yeri kurarken karşılaştıkları temel bariyerler arasında girişimcilik eksikliği olduğu düşüncesine katılmaktadırlar (Tablo 17). Mülteci ve sığınmacılara girişimci nasıl olunur, girişimci olmanın prensipleri ve girişimcilik ruhu konularında yüz yüze ya da çevrimiçi eğitimler verilmesi durumunda girişimcilik konusunda daha başarılı olacaktırlar.

Tablo 17. Mülteci ve Sığınmacıların Girişimcilik Eksikliğine Katılma Durumu

	Girişimcilik eksikliği		Toplam
	Katılmıyorum	Katılıyorum	
Evet, başarılı oldu	65.0	35.0	100.0
Hayır	36.6	63.4	100.0
Evet ama girişim başarılı olmadı	34.4	65.6	100.0

Çevrimiçi öğrenme, grup eğitim ve yüz yüze eğitim programını tercih eden mülteci ve sığınmacıların iş yeri kurarken karşılaştıkları temel bariyer/engeller arasında girişimcilik eksikliğinin olduğunu düşüncesine katılanların oranı sırasıyla %61.4, %63.3 ve %58.5 olarak hesaplanmıştır (Tablo 18). İş yeri kurarken girişimcilik engelinin ortadan kaldırılması için mülteci ve sığınmacılara çevrimiçi öğrenme, grup eğitim ve yüz yüze eğitim programı ile yardımcı olunabilir. Bu eğitimler vasıtasıyla girişimcilik engeli ortadan kaldırılarak mülteci ve sığınmacıların iş bulma, iş yeri açma teşebbüslerinde başarılı olmaları sağlanabilir.

Tablo 18. Mülteci ve Sığınmacıların Tercih Ettikleri Eğitim Programlarına göre Girişimcilik Eksikliği Engelinin Olduğuna Katılma Durumu

	Girişimcilik eksikliği		Toplam
	Katılmıyorum	Katılıyorum	
Çevrimiçi öğrenme	38.6	61.4	100.0
Grup eğitim programı	36.7	63.3	100.0
Mesleki eğitim	66.7	33.3	100.0
Yüz yüze eğitim	41.5	58.5	100.0

Çevrimiçi öğrenme, grup eğitim ve yüz yüze eğitim programını tercih eden mülteci ve sığınmacıların iş yeri kurarken karşılaştıkları temel bariyerler arasında yerel iş gücü piyasalarını anlama eksikliğinin olduğu düşüncesine katılanların oranı sırasıyla %56.8, %50.0 ve %50.0 olarak belirlenmiştir (Tablo 19). Mülteci ve sığınmacılara yerel iş gücü piyasalarının nasıl işlediği konusunda eğitim verilirken çevrimiçi öğrenme, grup eğitim ve yüz yüze eğitim programlarının tercih edilmesi hedef kitlenin başarıya ulaşmasında önemli bir unsurdur. Mülteci ve sığınmacılar yerel iş gücü piyasası hakkında bilgi sahibi olduklarında bu piyasaya giriş çıkışları, iş olanaklarına erişimleri kolaylaşacak ve sosyal uyumlarına katkı sağlanmış olacaktır.

Tablo 19. Mülteci ve Sığınmacıların Tercih Ettikleri Eğitim Programlarına göre Yerel İş Gücü Piyasalarını Anlama Eksikliği Engelinin Olduğuna Katılma Durumu

	Yerel iş gücü piyasalarını anlama eksikliği	Toplam
--	---	--------

	Katılmıyorum	Orta derecede katılıyorum	Katılıyorum	
Çevrimiçi öğrenme	22.7	20.5	56.8	100.0
Grup eğitim programı	33.3	16.7	50.0	100.0
Mesleki eğitim	30.8	35.9	33.3	100.0
Yüz yüze eğitim	19.7	30.3	50.0	100.0

Çevrimiçi öğrenme ve yüz yüze eğitim programını tercih eden mülteci ve sığınmacıların iş yeri kurarken karşılaştıkları temel bariyerler arasında yerel iş ağlarına erişimde zorluklar olduğu düşüncesine ankete cevap verenlerin büyük bir çoğunluğu (sırasıyla %68.2 ve %63.6) katılmışlardır (Tablo 20). Yerel iş ağlarına erişim engelinin aşılabılmesinde en önemli unsur aracı kuruluşlar tarafından yapılacak olan bilgilendirme toplantılarıdır. Çevrimiçi öğrenme ve yüz yüze eğitim programının tercih edilmesi bilgilendirme toplantılarının temel hedefine ulaşmasında büyük öneme sahiptir.

Tablo 20. Mülteci ve Sığınmacıların Tercih Ettikleri Eğitim Programlarına göre Yerel İş Ağlarına Erişimde Zorluklar Olduğuna Katılma Durumu

	Yerel iş ağlarına erişimde zorluklar			Toplam
	Katılmıyorum	Orta derecede katılıyorum	Katılıyorum	
Çevrimiçi öğrenme	18.2	13.6	68.2	100.0
Grup eğitim programı	33.3	20.0	46.7	100.0
Mesleki eğitim	51.3	20.5	28.2	100.0
Yüz yüze eğitim	16.7	19.7	63.6	100.0

4. SONUÇ

Araştırma sonuçlarına göre, iş kurmada yardımcı olan kuruluşlar; bu kuruluşların amaçları ve kapsamı hakkında, araştırmanın hedef kitlesine eğitim verebilirler. İŞKUR, İş adamları Derneği, Ticaret Odası, Kamu bankaları, Devlet ve Özel İstihdam Bürosu, KOBİ gibi aracı kuruluşlar mülteci ve sığınmacılara yeni bir iş açma veya iş bulma sürecinde, aracı kuruluşların yeri ve önemini anlatan bilgilendirme toplantıları düzenleyerek iş arayanlara ve iş yeri açacak kişilere rehberlik edebilirler. Mülteci ve sığınmacılar bir iş kurarken öncelikle hangi kuruluşların, hangi konularda, ne ölçüde ve nasıl yardımcı oldukları konusunda bilgilendirilmelidir.

Mülteci ve sığınmacıların yeni bir işletme açmaları durumunda, aracı kuruluşlardan destek almak istemeyenlere (%13.3) ve bu konuda yeterli bilgiye sahip olmayanlara (%23.8) yüz yüze ya da çevrimiçi eğitim verilerek bu kurumlar hakkında bilgi edinmeleri sağlanabilir.

Daha deneyimli veya daha bilgili girişimciler daha az deneyimli veya daha az bilgili mülteci ve sığınmacılara rehberlik etmelidirler. Bir başka ifadeyle hedef kitleye girişimcilik, iş kurma ya da yeni iş bulma konusunda mentorluk kaynaklarına erişemeyenlere yardımcı olunmalıdır. Bunun yanı sıra girişimcilik, iş kurma ya da iş bulma konusunda olumlu/olumsuz örnek oluşturan mülteci ve sığınmacılarla, yeni girişimcilerin iletişim kurma fırsatı oluşturularak tecrübelerini paylaşmaları sağlanabilir.

Mülteci ve sığınmacıların aracı kuruluşlarla iletişimini artırmanın yolları araştırılarak girişimcilik eksikliği ve onların bu konudaki bilgi ve becerilerini artırmaya yönelik eğitim programları düzenlenmelidir. Bu eksiklikleri tamamlarken kitle ve grup yayım yöntemlerinden faydalanılabilir. Bunun yanı sıra yerel iş ağlarına erişim, yasal prosedürlerin aşılması ve sermaye varlığı konularındaki engellerin ortadan kaldırılması için yüz yüze ve çevrimiçi eğitimler düzenlenmelidir. Böylece hedef kitlenin girişimcilik kapasitesi ve iş olanaklarına erişimleri artırılarak, yaşam şartlarının iyileştirilmesine ve sosyal uyumlarının artmasına katkı sağlanmış olacaktır.

Mülteci veya sığınmacıların herhangi bir işte çalışarak gelir elde edebilmeleri amacıyla, yüz yüze veya çevrimiçi eğitimler ile bir iş kurma/iş bulma veya girişimcilik teşebbüslerinin başarılı olması için katkı sağlanmalıdır.

Mülteci ve sığınmacıların bir işletmeyi geliştirme ve yürütme konusunda bilgi ve deneyim eksikliği ile pazarlama, ticarileşme, iş kanunu hakkında bilgi eksikliğini gidermek için bu konularda aracı kuruluşlar tarafından eğitimlerin verilmesi gerekmektedir. Hedef kitleyi bilgilendirecek kuruluşlar da eğitim verilecek konular hakkında bilgilendirilmelidir. Aracı kuruluşlar özellikle çevrimiçi ve yüz yüze eğitim programlarını kullanarak girişimcilik, yerel iş gücü piyasalarını anlama ve yerel iş ağlarına erişim konularında eğitim verilerse mülteci ve sığınmacıların iş yeri kurma, girişimcilik teşebbüslerinde başarılı olma ve iş olanaklarına erişim oranlarında artış sağlanmış olacaktır. Mülteci ve sığınmacıların iş hayatında başarılı olmaları, onların gelirlerini artırmalarına, yaşam standartlarını yükseltmelerine, sosyal hayata daha kolay uyum sağlamalarına neden olacaktır.

Mülteci ve sığınmacıların girişimcilik başarılarının artırılması için; iş kurarken ihtiyaç duyulan finansman kaynakları nelerdir, bunlara nasıl ulaşılabilir, girişimcilikte yasal düzenlemeler nelerdir gibi soruların cevaplarına yönelik yüz yüze ve çevrimiçi eğitimler düzenlenebilir.

Beşeri sermaye, bölgelerin ve ülkelerin yenilikçi performanslarını belirleyen kilit faktördür. Ayrıca göç hareketi ile gelen beşeri sermayenin içerisindeki nitelikli bireylerin ev sahibi ülkelerdeki yenilikçiliğin dikkat çekici bir belirleyicisidir. Bu nedenlerle sığınmacıların girişimciliğini teşvik etmek ve motivasyonunu artırmak için mülteci ve sığınmacılara bilgiye/mevzuata erişim, yasal prosedürlerin azaltılması, finansman kaynaklar gibi alt yapı olanakları sunulmalıdır.

Sığınmacı bireylerin, yeni bir yerelde iş kurma ve girişimcilik faaliyetlerinde bulunmaları ise göç ettikleri yerel istihdam ve ekonomi piyasasının iç dinamiklerine bağlıdır. Bu iç dinamikler, doğrudan doğruya çalışanların ücret ve maaşlarını da belirlemektedir. Dolayısı ile sığınmacılar için yerel çalışan piyasasının iç dinamiklerini anlamak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdemir Kaplan, Neslihan (2014), “**AB Ülkelerinde Mesleki Eğitim Uygulamaları ve Sığınmacıların Entegrasyonuna Etkileri**”, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Yurtdışı İşçi Hizmetleri Uzmanlık Tezi.
- Andreevna, Petrova Julia (2016), “**Cultural And Language Problems Faced By Migrants As The Members of a Certain Ethnic Community**”, Научный альманах стран Причерноморья, 1 (5), 72-75.
- Arendt, Jacob Neilsen (2022), “**Labor Market Effects of a Work: First Policy for Refugees**”, Journal of Population Economics, 35, 169–196.
- Bölükbaş, Fatma (2016), “**Suriyeli Mültecilerin Dil İhtiyaçlarının Analizi: İstanbul Örneği**”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi the Journal of International Social Research 46 (9), 21:33.
- Çesteneci, Yusuf (2012), “**Göçmenlik Olgusunun Girişimcilik Eğilimi Üzerindeki Etkileri**”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Dryden-Peterson, Sarah (2016), “**Refugee education: The cross roads Of Globalization**”, Educational Researcher, 45(9), 473–482.
- Escarce, Jose and Kapur Kanika (2006), “**Access to and Quality of Health Care**”, In National Research Council (US) Panel on Hispanics in the United States; Tienda M, Mitchell F, Editors. Hispanics and the Future of America. Washington (DC): National Academies Press (US); 10.
- Gericke, Dina, Burmeister, Anne, Löwe, Jill, Deller, Jürgen, Pundt, Leena (2018), “**How do Refugees Use Their Social Capital for Successful Labor Market Integration? An Exploratory Analysis in Germany**”, Journal of Vocational Behavior, Journal of Vocational Behavior, 105, 46-61.
- Haene, Lusia, Neumann, Ezster.; Pataki, Gyögyver (2018), “**Refugees in Europe: Educational policies and practices as spaces of hospitality?**”, European Educational Research Journal, 17(2), 211–218.
- Hollander, Barbara and Bukowitz, Wendi (1990), “**Women, Family Culture, and Family Business**”, Family and Business Review, Vol. 3(2), 139-151.
- Jervelund, Signe Simth, Nordheim, Oda, Stathopoulou, Theoni, and Eikemo, Terje Andreas (2019), “**Non-Communicable Diseases Among Refugee Claimants In Greek Refugee Camps: Are Their Health-Care Needs Met.?**”, Journal of Refugee Studies, 32, 136–151, <https://doi.org/10.1093/jrs/fez064>.
- Jorgensen, Christian Helms, Hautz, Helms and Li, John (2021), “**The Role of Vocational Education And Training in The Integration of Refugees in Austria, Denmark and Germany**”, International journal for research in vocational education and training, 8(3), 276-299.
- Khullar, Dhruv and Chokshi, Dave (2019), “**Challenges For Immigrant Health in The USA:The Road to Crisis**”, Health Policy, 393, (10186), 2168-2174.
- Koçak, Şafak Ozan (2019), “**Sağlık Hakkı Kapsamındaki Türkiye’deki Suriyelilerin Sağlık Hizmetlerine Erişimi**”, Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Lochmann, Alexia, Rapoport, Hillel, Speciale, Biagio (2019), **“The Effect of Language Training on Immigrants’ Economic Integration: Empirical Evidence From France”**, European Economic Review, 113, 265-296.
- Masters, Peta, Lanfranco, Penelope, Sneath, Emmy, Wade, Amanda, Huffam, Sarah, Pollard, James, Standish, James, McCloskey, Kate, Athan, Eugene, O'Brien, Daniel, Friedman, Deborah (2018), **“Health Issues of Refugees Attending an Infectious Disease Refugee Health Clinic in A Regional Australian Hospital”**, Australian journal of general practice, 47(5), 305:310.
- Matthews, Julie (2008), **“Schooling and Settlement: Refugee Education in Australia”**, International Studies in Sociology of Education, 18(1), 31-45.
- Newman, Alexander, Bimrose, Jenny, Nielsen, Ingrid, Zacher, Hannes (2018), **“Vocational behavior of refugees: How do Refugees Seek Employment, Overcome Work-Related Challenges, And Navigate Their Careers”**, Journal of Vocational Behavior, 105, 1-5.
- Obschonka, Martin, Hahn, Elisabeth, Bajwa, Nida ul Habib (2018), **“Personal Agency in Newly Arrived Refugees: The Role of Personality, Entrepreneurial Cognitions and Intentions and Career Adaptability”**, Journal of Vocational Behavior, 105, 173-184.
- Önal, Ahmet ve Keklik, Belma (2016), **“Mülteci ve Sığınmacıların Sağlık Hizmetlerine Erişimde Yaşadığı Sorunlar: Isparta İlinde Bir Uygulama”**, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 7 (15), 132-148.
- Pavli, Androula and Maltezou, Helena (2017), **“Health Problems of Newly Arrived Migrants and Refugees In Europe”**, Journal of Travel Medicine, 24(4), 1-8.
- Sheikh, Mehak, Koc, Yasin: Anderson, Joel (2019), **“A Qualitative Exploration of the Tertiary Education Experiences of Refugee and Asylum Seekers in Australia”**, Journal of Education for Students Placed at Risk, Vol. 24, No. (4), 346-368.
- Umukoro, Gloria Mayen: Odey, Veronica Ebi:Ndifon, Mamina Mba (2020), **“Immigration, Otherness, Economic Mobility and Social Inclusion in the Homeland”**, International Journal Social Sciences and Education, 1(1), 43-53.
- Yıldırım, İbrahim ve Yüksekbiçgili, Özgül (2021), **“Göçmen Girişimciliği ve Suriyeli Göçmenlerin İş Kurma Sorunları”** Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies, 7(10), 112-130.
- <https://www.goc.gov.tr/duzensiz:goc:hakkinda> (Erişim Tarihi: 17.02.2022)